

CONSTANȚA ÎNTRE 1941 - 1948

Răzvan-Raul IVAN*

Intrarea României în război a condus la înăsprirea legislației, guvernarea bazându-se pe decrete-legi, la interzicerea organizațiilor politice neautorizate de stat, iar principalele întreprinderi au fost imediat militarizate pe producția de război în funcție de necesitățile armatei. Prin Decretul din 25 iunie 1941, printre întreprinderile militarizate figurau Direcția Porturilor Maritime, Serviciul Maritim Român și Șantierul Naval Constanța¹. În portul Constanța erau staționate trupe germane.

În momentul intrării în război, Marina Militară Română avea 39 de nave de luptă mai importante, iar ordinul de operații era ca Divizia de Mare să rămână în defensivă până la noi ordine. Flota și aviația sovietică au întreprins acțiuni ofensive de scurtă durată chiar în primele zile ale războiului bombardând Constanța². Erau vizate instalațiile portuare, navele militare românești și germane din port, depozitele, rezervoarele de petrol, magaziile de mărfuri, căile ferate de acces, precum și construcțiile aferente ce deserveau traficul feroviar. Bombardamentele aliate au urmărit de asemenea distrugerea zonei economice din partea de sud-vest, unde se aflau conductele pentru transportul produselor petroliere, bazine de petrol, ateliere mecanice, instalații industriale și triajul feroviar din zona Palas.

Constanța și împrejurimile sale dispunea de obiective importante: baterii antiaeriene, aeroporturi, servicii aviatice, comandamente de mari unități, inamicul lovind, atât perimetrul central cât și cartierele periferice și portul, provocând însemnate pagube materiale și pierderi de vieți omenești³. Acțiunile de luptă s-au dus de la începutul războiului în principal în largul coastelor litoralului maritim, în zona Constanța și pe Brațul Chilia. Primele bombardamente aeriene ale inamicului asupra Portului Constanța au început chiar în seara zilei de 22 iunie 1941. Ele au surprins prin noutatea situației reale de luptă și prin vigoarea cu care au fost executate. Primele zile de război au rămas adânc întipărite în memoria veteranilor de război.

* Liceul Teoretic „Decebal” Constanța.

¹ Comandor dr. Marian Moșneagu, *Preocupări interbelice de securizare a mediului portuar românesc*, op. cit., p. 26;

² Dr. Constantin Cheramidoglu, *Iunie 1941-Constanța bombardată*, op. cit., p.18;

³ Vasile Bâțlan, *Constanța sub bombe (1941-1944)*, în *Studii istorice dobrogene*, Ovidius University Press, 2003, p. 384;

Comandorul (r) Nicolae Koslinski⁴, elev al Școlii de Ofițeri de Marină, îmbarcat pentru stagiul la distrugătorul „Mărășești”, își amintește că, submarinul „Delfinul”, comandat de căpitanul Constantin Costăchescu, a ieșit în larg în prima lui misiune de luptă. Seara au zburat deasupra portului avioanele sovietice. Alarma transmisă de bateriile antiaeriene a dezlănțuit tirul tunurilor ușoare de la bordul navelor. Cerul s-a acoperit de proiectilele trasoare. S-a tras în direcția zgomotului de motoare, fără rezultat, deoarece proiectoarele aprinse nu au reușit să străbată stratul de nori și să lumineze vreun avion. Pentru Forța Navală Maritimă, botezul focului urma să aibă loc însă a doua zi dimineață. În dimineața de 23 iunie 1941 un adevărat prăpăd s-a abătut asupra orașului și a portului între orele 5³⁰-7³⁰. Cele trei valuri de bombardiere acționând la joasă înălțime, pentru a evita tirul antiaerian au bombardat portul.

În timpul raidului au fost avariate sau distruse, Școala Navală, cazarma Regimentului 3 Călărași, depoul de locomotive C.F.R. Port, magaziile de tablă și scândură din danele 20 și 21, precum și un rezervor gol de la stația de petrol⁵. Distruse au fost și rețelele de electricitate și telefonice. Dintre nave, numai canoniera „Stihi” și puitorul de mine „Murgescu” au suferit lovituri de schije și au înregistrat avarii. În după amiaza aceleiași zile, orașul a fost din nou bombardat în două reprize de câte șase avioane sovietice. Au fost avariate 20 de clădiri din centrul orașului, printre care sediul Poștei și al Telefoanelor, precum și Piața Unirii. După aceste prime atacuri s-au înregistrat 17 morți; 15 soldați germani, un paznic și soția unui funcționar de la Direcția Porturilor Maritime⁶. Flota maritimă sovietică a organizat o puternică lovitură, navală și aeriană asupra principalei baze românești, Constanța, cu scopul de a nimici flota română și a-și asigura libertatea deplină de manevră pe toată întinderea Mării Negre. Comandamentul sovietic a constituit Grupul de Lovire compus din două nave lider⁷, Grupul de Sprijin⁸ dintr-un crucișător și două distrugătoare și o Grupare de Lovire de aviație. Atacul urma să se execute în dimineața zilei de 26 iunie 1941, la ora 4⁰⁰ dimineața, dinspre soare, concomitent de pe mare și din aer.

⁴ Ion Râșnoveanu, *O legendă a marinei militare române. Contraamiralul Emanoil A. Koslinski (1853-1909)*, în Studii și Articole de Istorie LXXV, Cursurile de vară ale Societății de Științe Istorice din România, Constanța, 2009, p. 190.

⁵ Vasile Bâțlan, *Constanța în anii mării foamete 1946-1947*, Editura Ex Ponto, p. 385;

⁶ *Ibidem*, p. 385;

⁷ Lidererele „Harkov” și „Moskva”, nave noi, puternice, rapide, conducătoare de flotile;

⁸ Cruciașătorul „Voroșilov”, distrugătoarele „Soobrazitelnâi” și „Smâslenmâi”. Ulterior în zonă au sosit și distrugătoarele „Bespresciadnâi” și „Bođrâi”.

Pentru siguranța operațiunii au fost trimise două submarine, unul în zona Sfântul Gheorghe și altul în zona Mangalia. Operația, bine concepută, nu s-a executat conform planului. Din motive necunoscute, grupările navale, plecate din Sevastopol la ore diferite în seara zilei de 25 iunie, nu s-au întâlnit în zona stabilită pentru a executa atacul concomitent, iar gruparea de aviație, care a decolat de pe aerodromuri din Odessa și din sudul Basarabiei, nu a sosit la timp. Prin „*Moskva*” a declanșat atacul la ora 4⁰². După 12 minute de foc asupra Portului Constanța și împrejurimi și a ripostei distrugătoarelor românești „*Regina Maria*” și „*Mărăști*” și a bateriei de coastă „*Tirpitz*”⁹ germană, Grupul de Lovire a încetat focul și s-a îndreptat spre est-sud-est sub protecția unei perdele de fum, considerând că și-a îndeplinit misiunea. O explozie a spulberat nava „*Moskva*”, care în câteva minute s-a scufundat. Cealaltă navă „*Harkov*”, grav avariata s-a îndepărtat repede de locul dezastrului. Sub protecția Grupului de Sprijin, care în sfârșit ajunsese în zonă, „*Harkov*” s-a putut întoarce la Sevastopol. Tirul naval al Grupului Sovietic de Lovire a provocat importante pagube în gara Palas, unde un tren de muniții germane și câteva rezervoare de combustibil din depozitul de tranzit, au fost incendiate.

În cercetările pe care istoricul militar, comandant comandor Ioan Damaschin le-a întreprins cu privire la elucidarea scufundării liderului

⁹ Hans Friessner, *Bătălii trădate, Situația dintre 21 și 23 august*, în *Memorial de război*, Editura Politică, București, 1976, p. 376. Unitățile marinei de război staționate pe litoralul Mării Negre, în special la Constanța, au fost surprinse de trădarea ce a avut loc. Ele au participat energic la acțiunile de trecere efectuate de armată în Delta Dunării. Amiralul inginer Ziep a format un grup de luptă fluvial al marinei, după ce bateria grea de coastă „*Tirpitz*” de la Constanța a fost aruncată în aer, iar multe din instalațiile șantierului naval și altele au fost distruse și nave mai mari. Acest grup de aproximativ 100 de nave (monitoare, remorhere, dragoare și alte nave mici) s-a pus în mișcare în susul Dunării. În timp ce submarinele din Marea Neagră luptau până la epuizarea capacității de luptă pentru a acoperi retragerea, grupul de luptă al amiralului Ziep înainta pe fluviu, apărându-se împotriva atacurilor române dinspre uscat La sud de portul Constanța, dincolo de depozitul de pe malul mării al societății Oil Terminal, în locul numit „*La Vii*”, se afla în anii 1941-1944 bateria de coastă „*Tirpitz*”. În primăvara lui 1941 s-a început construcția bateriei „*Tirpitz*”, iar la momentul inaugurării, baza mai dispunea, de 3 mega-tunuri, de tunuri antiaeriene calibrul 88 mm, tunuri anticar calibrul 75 mm și o subunitate motorizată compusă dintr-un număr de antiblindate pe șenile. Erau cele mai mari piese de artilerie grea folosite vreodată pe teritoriul României. Ele au participat la focul deschis asupra flotei sovietice ce atacase Constanța la 26 iunie 1941, fiind prima și singura misiune de luptă la care a participat Bateria „*Tirpitz*” care deschide focul la orele 04:22, executând 10 salve către navele inamice scufundate. Acestui grup i s-au alăturat unități de pionieri ale armatei cu navele lor de asalt și de debarcare.

„Moskva”¹⁰ afirmă că inițial s-au conturat patru teorii, din care una conduce la ideea că distrugătorul sovietic s-ar fi lovit de barajul de mine, iar partea din spate a vaporului ar fi luat foc și ar fi cuprins boilerul care ar fi produs la rândul său un incendiu în lanț, conducând la scufundarea acestuia în doar patru minute. În cursul războiului, sovieticii nu vor mai încerca o asemenea acțiune. Pentru Marina Română a însemnat o primă și importantă victorie navală. De aceste evenimente se leagă și numele pilotului de război din Constanța, Horia Agarici¹¹. Acesta făcea parte din Escadrila 53 de Vânătoare¹². Cu avionul său, care se defectase în zbor, a doborât trei avioane rusești, salvând municipiul și portul de la distrugeri, devenind, cel mai important aviator al municipiului în cel de-al Doilea Război Mondial.

Amploarea evenimentelor determină Primăria Constanța prin primarul Nicolae Oprescu (septembrie 1941 - septembrie 1944) ca la 21 august 1944 să emită o decizie, avându-se în vedere că atacurile aeriene inamice asupra teritoriului Municipiului Constanța se înmulțiseră, să se treacă la operațiunile de apărare pasivă¹³ care prevedea prezența în permanență a unui om instruit pentru supravegherea și coordonarea prin executarea măsurilor care se impuneau¹⁴. Responsabili pentru acest serviciu permanent erau vice primarul M. Constantinescu - Cluc și Secretarul General T. Dălgeanu, fiecare păstrându-și atribuțiile proprii prin deciziile anterioare. Municipalitatea adoptase aceste măsuri în contextul evenimentelor care precedau istorica zi de 23 august 1944.

Pentru noaptea de 23 august scurgerea timpului a avut ceva aparte. Orele, minutele și secunde au marcat un nou început pentru istoria poporului român. La ora 22⁰⁰, se auzea la radio vocea gravă a crainicului care anunța un comunicat foarte important, proclamația Regelui Mihai I prin

¹⁰ Ioan Damaschin, *Lupta aeronavală de la Constanța din 26 iunie 1941*, București, Editura Militară, 2014, p. 40, studiu despre „Flotele din Marea Neagră se pregătesc de război. Lupta aeronavală de la Constanța. Cine a scufundat liderul „Moskva”?”;

¹¹ C-dor. Av. (r) Pavel Oțelea, *Legendarul aviator Maior Horia Agarici, 100 de ani de la naștere*, în *Arma Pontica* (revistă de cultură, informare și atitudine a Asociației „Cultul Eroilor” - Filiala Constanța), nr. 2, 7 iunie 2011, p. 23;

¹² Escadrila 53, comandată de căpitanul aviator Emil Georgescu dotată cu avioane Hurricane, a fost detașată cu câteva zile înainte de declanșarea războiului pe Litoral, inițial la Mamaia, cu misiunea de a proteja Litoralul și convoaiele de nave românești și de a intercepta și interzice pătrunderea de avioane de bombardament și vapoare maritime sovietice în apele și pe teritoriul țării;

¹³ Mihaela Pîrvan, *Aspecte privind apărarea pasivă în al doilea război mondial*, în *Poliția Impact*, anul V, nr.65, Editată de Fundația Ordinea Publică Constanța, noiembrie 2009, p. 21;

¹⁴ S.J.A.N.C., Fond Primăria Constanța (1878-1950), dosar 37/1944, f. 17;

care făcea cunoscut, atât arestarea mareșalului Antonescu, precum și declanșarea operațiunilor împotriva armatei germane¹⁵. În noile condiții internaționale dominate de intrarea Estului European în zona de influență a Moscovei, România începea un drum spre un alt regim de natură dictatorială, de extremă stângă, care va dura aproape 50 de ani. Trebuie menționată contribuția pe care a avut-o generalul-colonel Costin Ionașcu¹⁶, împotriva hitleriștilor. Prima măsură pe care a luat-o a fost alarma de gradul doi transmisă la toate unitățile și subunitățile subordonate.

Concomitent cu darea alarmei s-a comunicat companiei de transmisiuni a Diviziei 9 Infanterie¹⁷ să taie legăturile telefonice dintre comandantul hitlerist și unitățile subordonate acestuia. De asemenea s-a luat legătura cu comandamentele Litoralului Maritim și Fluvial și Forțelor Navale Maritime, precum și cu alte unități și formațiuni de pe teritoriul Dobrogei, fiind informate asupra măsurilor pe care le luase Comandantul Costin Ionașcu¹⁸. Apoi, după ordinul diviziei, s-au luat măsuri de compartimentare a orașului Constanța prin ocuparea principalelor puncte și intersecții, de pătrundere în localitate, tăindu-se astfel trupelor germane posibilitatea de a se regrupa în Constanța și să treacă la acțiuni¹⁹. Se impuneau astfel de măsuri, deoarece, după informațiile primite, subunitățile și unitățile nemțești din oraș încercaseră să se adune pe locurile lor de alarmare. S-au mai luat măsuri și pentru întărirea pazei unor obiective importante din oraș, așa cum erau telefoanele, gara, poșta, etc. Toate aceste obiective puteau fi mijloace ușoare de comunicație ale trupelor germane. În final, s-a ordonat batalionului 1 din Regimentul 34 Infanterie²⁰ să se

¹⁵ General-colonel, Costin Ionașcu, *Mărturia Documentelor*, Editura Militară, București, 1968, p. 9;

¹⁶ Colonel Costin Ionașcu, comandant al Brigăzii 10 Artilerie Tulcea, prefect al Județului Tulcea (21/30 ianuarie-2 decembrie 1941). Ulterior, a fost avansat la gradul de general, devenind comandant al Diviziei a 9-a Infanterie (21 martie 1943-4 decembrie 1944) și al Corpului 2 Armată, cu care a luptat pe Frontul de Răsărit și, după 23 august 1944, împotriva armatelor germane pe fronturile din Transilvania, Ungaria și Cehoslovacia (apud, Puiu Dumitru Bordeiu, *op. cit.*, p. 286).

¹⁷ *Ibidem*, p.263. Efectivele Diviziei 9 Infanterie la 23 august 1944 erau de 19.622. Au participat în Constanța, Medgidia, Tortoman, Cernavodă, Hârșova, Mangalia și Cișmea, în Muntenia: gara Ciulnița, Slobozia, Tunari, Otopeni, gara Prahova (sud Ploiești), Tinosu, Pisculești, Btazi. Perioada este valabilă pentru 24-31 august 1944;

¹⁸ *Ibidem*, p.10;

¹⁹ *Ibidem*, p. 11;

²⁰ *Ibidem*, p. 264. Regimentul 34 Infanterie din Divizia 9 Infanterie era sub comanda Colonelului Ion Dumitrescu (23 august-14 septembrie 1944). Zonele și acțiunile la care au participat au fost: în Dobrogea: cu batalionul 1, împreună cu compania 7 grăniceri, bateria 9 anticar, în zona Trei Movile; cu batalionul 2, interceptează o coloană germană care venea

deplaseze în zona Viile Noi pentru a supraveghea bateria de coastă germană „*Tirpitz*”, care, împreună cu sistemul de fortificații adiacent, constituia un element de primă importanță în dispozitivul de luptă german de pe litoral.

La ora 2⁰⁰ noaptea, divizia a primit de la Marele Stat Major ordinul telegrafic nr. 678.563 prin care se preciza că trupele române încetează imediat ostilitățile împotriva armatei sovietice²¹. În același timp, în ordin se stabilea ca marile unități române din Moldova să se regrupeze în nord-estul Munteniei și în Dobrogea. În baza ordinului primit s-au transmis unităților dispozițiile în consecință. Orice comandant care era pus în fața unor situații grele, în care trebuia să îndeplinească o anumită misiune se gândea și la forțele de care dispunea. Așa a procedat și generalul-colonel Costin Ionașcu care se gândea la zonele unde se aflau trupele proprii. Divizia 9 Infanterie era una puternică, fiind alcătuită din trei regimente de infanterie și două de artilerie, având un armament greu de infanterie.

Alături de aceste efective operative, Comandantul Costin Ionașcu mai avea în subordine o parte sedentară a marii unități, Divizia 9 Infanterie-instrucție. În zonă se mai aflau forțele de uscat ale marinei militare, iar în portul Constanța și pe mare se aflau navele de război. În Dobrogea se mai găsea și Regimentul 2 grăniceri ale cărui subunități erau dispuse în diferite puncte, subunități din Regimentul 2 pontonieri, care se afla în zona Hârșova-Cernavodă, Divizia 10 Infanterie pe Dunărea maritimă, precum și subunități de aviație și protecție antiaeriană²². Ca atare, desprinderea dispozitivului românesc de cel german constituia o operațiune delicată și cu multe riscuri.

În acele momente de răscruce în orientarea politicii externe a României, Comandamentul Diviziei 9 Infanterie, a cerut Comandamentului Marinei de Război Germane, părăsirea Dobrogei pe uscat și pe mare, cu obligația de a nu distruge instalațiile portuare și amenajările aeroportului.

Abia în după-amiaza zilei de 25 august 1944, la al doilea ultimatum, navele germane, în mai puțin de o oră, au părăsit portul Constanța,

dinspre Mihail Kogălniceanu; cu batalionul 3, compania 10 întărită cu mult armament greu și guri de foc artileristice împreună cu o companie de grăniceri în portul Constanța, iar cu restul în partea centrală a orașului Constanța; cu batalionul 4, compania 15 întărită cu armament greu și guri de foc artileristice între port și Cazinou inclusiv, iar cu restul pe litoralul orașului până la Mamaia; în Muntenia: cu batalionul 4 intră în componența Detașamentului colonel Iacob și acționează în zona București, la Tunari și Otopeni; cu batalionul 3, compania de pionieri, un pluton aruncătoare 120 mm, un pluton tunuri anticar acționează în zona Pisculești-Tinosul-gara Prahova;

²¹ *Ibidem*, p. 12;

²² *Ibidem*, p. 14.

salvându-se portul²³, flota, municipiul și populația prin contribuția Contraamiralului Horia Macellariu²⁴, alături de Generalul Ionașcu. Două evenimente au schimbat viața Contraamiralului Horia Macellariu care a condus cu succes în Marea Neagră Forța Maritimă în operațiuni de maximă importanță, de minare, siguranța convoaielor, de aprovizionare și evacuare din Crimeea. La 23 august 1944 se afla la Constanța unde a colaborat pentru evacuarea trupelor germano-române.

Din mărturiile sale autobiografice consemnate în perioada când era întemnițat, și care au fost scoase la lumină prin grija istoricului și Profesorului Universitar Doctor Valentin Ciorbea în cartea intitulată „*Contraamiralul Horia Macellariu (1894-1989) Autobiografii din temniță Miscallenea*”, aflăm că în ianuarie 1944 în locul comandorului Kinderlen a fost numit ca șef de Stat Major, Weiher, iar în urma căderii pe front a amiralului german în Marea Neagră a fost trimis amiralul Brinkman.

Colaborarea lui Horia Macellariu cu acești doi ofițeri poate fi observată din atitudinea pe care comandorul Weiher a adoptat-o față de români spunând că: „*Fiecare națiune are mentalitatea, specificul și comportarea sa, nu trebuie să tratați pe români ca pe germani, ci ca pe români și să-i înțelegeți ca atare*”²⁵. Între cei doi amirali era un dialog și se consultau în privința rezolvării anumitor chestiuni căutând împreună cele mai bune soluții. Fiind militari de carieră, colaborarea se baza pe încredere reciprocă, onestitate și bun simț, dovadă că Brinkman îi spunea generalului Șova N. că nu se făcea nici o deosebire între un amiral german și Horia Macellariu.

În vâltoarea evenimentelor s-a trecut la operațiunea de evacuarea a trupelor din Crimeea și transportarea lor la Constanța, făcându-se mai întâi prin îmbarcarea marinarilor români și apoi a celor germani. Întreaga operațiune s-a desfășurat sub tirul focurilor lansate de artileria, aviația și submarinele sovietice, sub atenta supraveghere a amiralilor sovietici care după 23 august 1944 când au venit la Constanța au declarat că „*urmăream cu binoclurile de pe coastă operațiunea dumneavoastră și nu credeam că veți reuși*”²⁶. Din aceste afirmații se poate desprinde ideea conform căreia șansele de reușită acordate de către sovietici erau aproape nule, însă nu a

²³ Prof. Dr. Roxana Sandu și Prof. Dr. Mihai Sandu, *Bazinul Mării Negre în contextul actului de la 23 august 1944. Acțiunile militare românești și consecințele sale*, în *Arma Pontica* (revistă de cultură, informare și atitudine a Asociației „Cultul Eroilor” - Filiala Constanța), nr. 1 (13), ianuarie 2013, p. 6;

²⁴ Apud, Valentin Ciorbea, *Contraamiralul Horia Macellariu (1894-1989)*, op. cit., p.11;

²⁵ *Ibidem*, p. 131;

²⁶ *Ibidem*, p. 132;

fost așa. La reușita operațiunii de evacuare a contribuit flota românească care a dovedit ingeniozitate folosindu-se de mijloace germane improvizate. Pe tot traseul au fost sprijiniți de un avion german care a avut ca misiune să semnaleze prezența în zonă a oricărui submarin și astfel ar fi pus în pericol succesul evacuării, iar cei salvați înainte de 23 august au fost debarcați la Constanța. Măiestria operațiunilor comandate de Horia Macellariu, vremea și marea liniștită au ajutat și ele la evacuarea din portul Sevastopol, cunoscută sub denumirea de „Operațiunea 60.000”²⁷, fără pierderi umane și nave.

Alături de generalul-colonel Costin Ionașcu, Horia Macellariu a avut o contribuție majoră la separarea navelor române de cele germane, salvând orașul Constanța de la un mare dezastru²⁸. Între 12 aprilie și 14 mai 1944 totalul celor evacuați s-a ridicat la 113.511 persoane. Evenimentele care au precedat 23 august 1944 au fost complexe și complicate, Horia Macellariu având un rol militar și diplomatic important. Decizia de rupere a alianței cu Germania și devenirea aliatului URSS, puna într-o situație dificilă pe Horia Macellariu care avusese relații cordiale de colaborare cu germanii. Horia Macellariu, ofițer cu experiență a cântărit rapid situația în care se afla și și-a dat seama că evenimentele se derulau cu rapiditate, motiv pentru care a chemat în port navele plecate pe coastele Basarabiei, precum și decizia de a se separa de nemți, și de comandamentul operativ care era la „Carlton”²⁹. Următoarea mutare a făcut-o transmițând tuturor navelor aflate în port să fie pregătite în noua situație.

În cartierul general de la „Carlton”, germanii au dat dispoziții ca holurile să fie bine păzite, pentru a putea să treacă la acțiuni de ardere a corespondenței și de documente. În noaptea de 23/24 august 1944, Horia Macellariu era informat de noul Ministru al Marinei că lupta și armistițiul încetau, linia de demarcație Focșani-Nămoloasa-Galați-Dunărea Maritimă, unde sovieticii trebuiau să se oprească, și urma plecarea germanilor, precum și ordinul de a nu se lăsa dezarmați de sovietici³⁰. Horia Macellariu continua însă să urmărească fiecare mișcare a germanilor.

La 24 august 1944 aviația sovietică lansează atacuri, românii nu ripostează, însă o fac germanii care trag. Urmare a situației, Comandantul

²⁷ *Ibidem*, p. 133; Operațiunea de evacuare a trupelor româno-germane din Crimeea s-a executat conform ordinului Marelui Stat Major nr. 60.000. Această misiune prin amploarea ei, de mare risc, foarte îndrăzneță, de mare curaj, a rămas în analele istoriei celui de-al Doilea Război Mondial sub numele de „operațiunea 60.000”.

²⁸ *Ibidem*, p. 11;

²⁹ *Ibidem*, p. 135;

³⁰ Apud, Valentin Ciorbea, *Contraamiralul Horia Macellariu (1894-1989, Ibidem*, p. 141;

Litoralului ia poziție față de germani atrăgându-le atenția să nu mai tragă, în caz contrar vor trage și românii asupra lor. La aflarea veștii că amiralul Brinkman s-a întors de pe front, Comandantul Diviziei a 9-a Infanterie îi cere lui Horia Macellariu să îl aducă la Constanța. Întâlnirea dintre Brinkman și Horia Macellariu s-a făcut la jumătatea drumului Constanța-Carmen Sylva (Eforie Nord)³¹.

Din întrevvedere Comandantului Diviziei a 9-a, General Costin Ionașcu, Horia Macellariu și Amiralul Brinkman în ziua de 23 august 1944 se poate spune că amiralul german a fost avertizat de generalul român că a minat portul, iar submarinele erau avariate dându-se și alarma pe toate navele³². Poziția generalului sovietic sosit la Constanța, precum și atitudinea arogantă, amenințătoare cu moartea se poate observa din cuvintele cu care i s-a adresat Contraamiralului Horia Macellariu : „*Dacă în 10 minute nu-mi spui ce-a fost în depozitele germane, te execut!*”³³.

Răspunsul din partea lui Horia Macellariu a fost următorul: „*Puteți să-mi tăiați capul o dată și să mi-l puneți la loc și să mi-l mai tăiați odată și să mi-l puneți la loc și să mi-l mai tăiați de mai multe ori, eu tot n-am să pot să vă spun ce-a fost în depozitele germane. Eu pot să vă spun ce se găsește în depozitele românești. Dar vă propun să numiți dumneavoastră niște ofițeri ruși și cu alți români care să cerceteze și să stabilească ce-a fost în depozitele germane*”³⁴.

În istoria orașului Constanța, Contraamiralul Horia Macellariu a rămas ca fiind salvatorul orașului.

La 6 iunie 1945 generalul Susaikov, vicepreședinte al Comisiei Aliate de Control (Sovietică) se adresa printr-o scrisoare guvernului României condus de dr. Petru Groza în care îi aducea contraamiralului Horia Macellariu acuze grave numindu-l colaborator apropiat al viceamiralului Helmuth Brinckman, comandant al Marinei germane din Marea Neagră, întrucât ar fi facilitat retragerea armatei germane, și apoi pregătirea acțiunilor pentru a respinge debarcarea trupelor sovietice pe litoralul românesc³⁵. Deși retragerea a fost ordonată, unii ofițeri germani nu s-au conformat, astfel încât în perioada 24-28 august 1944 au avut loc lupte împotriva unor unități germane care au opus rezistență, în zona Cișmea și Valul lui Traian. Încetarea ostilităților cu trupele sovietice a provocat furia șefilor militari sovietici care animați de setea de revanșă, în zilele de 23-25

³¹ *Ibidem*, p. 143;

³² *Ibidem*, p.142;

³³ *Ibidem*, p. 146;

³⁴ *Ibidem*, p. 147.

³⁵ *Ibidem*, p. 12;

august, aviația sovietică a bombardat din nou Constanța. Cu 24 de ore înaintea sosirii primelor trupe sovietice în Constanța, rezistența germană era complet înfrântă.

În noaptea de 29 spre 30 august 1944 primele nave ale escadrilei sovietice au fost conduse printre barajele de mine, în portul Constanța, unde au fost întâmpinate cu flori și recepții de către autoritățile locale³⁶. În locul cooperării militare, Armata Roșie a instituit regimul de ocupație militară efectivă. Din momentul sosirii escadrilei sovietice în portul Constanța începe procesul de lichidare a flotei militare și comerciale românești. Astfel, orice mișcare a navelor de război românești a fost interzisă, apoi la 2 septembrie Comandamentul Sovietic a întrerupt legăturile telefonice și telegrafice dintre Constanța, Tulcea și București, iar la 5 septembrie navele militare românești au fost arestate și însușite de Comandamentul Sovietic, iar vapoarele de comerț au fost blocate la dispoziția sovieticilor³⁷.

Dar, manifestările ostile ale militarilor ruși nu au fost singulare, itinerariul armatelor terestre fiind marcat de abuzuri, rechiziții, confiscări, dezarmarea forțelor de ordine, prestațiile obligatorii, devastarea stațiunii Mamaia, jafurile marinarilor ruși în timpul nopții, etc. Militarii ruși au fost încartiruiți în imobile reprezentative ale municipiului, Prefectura, Tribunalul, Curtea de Apel, Poliția, Banca Națională, licee, școli și vile particulare din Mamaia³⁸. Întreaga populație constănțeană va suporta o masivă și chinuitoare prezență militară sovietică. Din cartierele centrale și până la periferii te întâmpinau uniforme străine. O invazie, cu care locuitorii par a se fi obișnuit, întrucât nu se vedea la orizont o altă alternativă. Din iunie 1945 se stabilise aici Cartierul General al Armatei a III-a sovietice, condusă de Mareșalul Tolbuhin, împreună cu Marele Stat Major și cu toate comandamentele terestre, navale și aeriene.

La toate acestea se mai adăuga o mare mișcare de ostași și ofițeri, care trebuiau cazați și hrăniți zilnic din resursele țării³⁹. Când o clădire era vizată de militarii sovietici și de autoritățile locale, proprietarul era evacuat cu familia din locuința sa și potrivit unui ordin de rechiziție i se repartiza un spațiu locativ în casa altui locuitor. Orașul trecea printr-o criză ce afectează brutal condițiile de viață, afectate de război. O ordonanță a primăriei valabilă de la 1 octombrie 1946 dispunea reducerea consumului de energie electrică la școli, spitale, întreprinderi industriale și comerciale, etc., iar orașul începea să decadă.

³⁶ S.J.A.N.C., Fond Primăria Constanța (1878-1950), dosar 3/1945, f. 26;

³⁷ *Ibidem*, f. 38;

³⁸ *Ibidem*, dosar 1/1947, f. 5;

³⁹ Apud, Vasile Bâțlan, *op. cit.*, p. 12.

Dacă în timpul zilei, din punctul de vedere al siguranței și al vieții, lucrurile căpătau o imagine apropiată de normalitate, nu se poate spune același lucru și despre venirea serii și cursul nopții. Noaptea, puțini aveau curajul să se aventureze pe străzile neluminate, iar spargerile de locuințe și prăvălii erau frecvente⁴⁰. Și ca necazurile să nu se oprească aici, anul 1947 a debutat cu un ger năprasnic și zăpada a lipsit ca să ofere protecție semănăturilor de toamnă. Culturile de grâu și secară au fost compromise la nivel național în proporție de 90%. Nu doar nordul Dobrogei a fost lovit, ci și județul Constanța. Catastrofa naturală a produs suferințe populației.

În lunile martie și aprilie nu a plouat deloc. Ploile din luna iunie au fost insuficiente pentru recolta de vară. Prețurile la alimentele de bază au crescut, iar situația devenea critică. Un moment greu pentru oraș a fost când comandantul garnizoanei Constanța, generalul Ilie Iliescu mulțumea primarului pentru gestul înțelegător, concretizat în renunțarea la rația de pâine pe o zi, în fiecare lună în favoarea armatei. Situația s-a repetat și la alte alimente⁴¹.

Dincolo de rațiile mici prevăzute pentru fiecare tip de cartelă, administrația nu reușea să asigure necesarul. Comportamentul de ocupație al rușilor a continuat până în 1947, cu o oarecare îndulcire, după semnarea armistițiului din 13 septembrie. În 1947, imobilele ocupate de cetățenii români erau 11.450, ocupate de armatele sovietice erau 380, însă ca și rechiziții erau 530, 30 de imobile fuseseră distruse în urma bombardamentelor și 50 de imobile distruse de cetățeni. În stațiunea Mamaia se aflau 12 imobile distruse⁴². Evacuarea poliției portuare, a căpităniei și vămii, a favorizat o imensă contrabandă și expedierea ilegală de mărfuri românești pe frontul sovietic și apoi spre U.R.S.S. În aceste condiții Înalțul Comandament Sovietic nu avea evidența cifrei de afaceri a portului și instalațiilor sale.

Constanța în 1948 avea o suprafață de 6.205.30 ha, fiind format din zona centrală și cartierele Viile Noi, Km. 5, Viile Vechi, Km. 4, Marinarilor, Construcției, Demobilizaților, Elena Movilă, Palas, Medeea, etc. Populația va cunoaște o creștere, de la aproximativ 81.340 de locuitori⁴³ în 1947, la 107.565 în 1948. Activitatea desfășurată era diversă: agricultori, proprietari de fabrici și ateliere meșteșugărești, comercianți, funcționari publici de stat, avocați, medici, farmaciști, ingineri, arhitecți, muncitori calificați, muncitori

⁴⁰ *Ibidem*, p. 15;

⁴¹ *Ibidem*, p. 37;

⁴² S.J.A.N.C., Fond Primăria Constanța (1878-1950), dosar 1/1947, f. 7;

⁴³ *Ibidem*, f. 1;

necalificați, elevi, eleve, femei casnice, pensionari, infirmieri, copii sub 7 ani, etc.

După naționalitate, românii reprezentau majoritatea, fiind urmați de greci, armeni, turco-tătari, evrei, albanezi și alții. Populația a fost afectată de cei 4 ani de război, de foametea din 1947 și de ocupația sovietică. A crescut numărul mare de infectați (malaria, tuberculoză, sifilis, cancer și infecto-contagioase)⁴⁴. Era o rată înaltă a mortalității în rândul populației, din care aproximativ 20% o reprezentau copiii. La condițiile economico-sociale grele se adăuga și numărul redus de medici. În ceea ce privește edilitatea orașului trebuie să menționăm că existau 604 străzi, în mare parte nepavate, foarte puține erau pavate cu macadam, piatră cubică, asfalt, ceea ce reprezenta o dificultate pentru circulație, mai ales când ploua. Este perioada când se consolidează malurile de nord-est ale orașului. Viața culturală era activă prin: Liceul „*Mircea cel Bătrân*”, Liceul „*Domnița Ileana*”, biblioteci⁴⁵, cinematografe⁴⁶, etc.

Pe scenele acestor cinematografe se desfășurau spectacole date de syndicate, dar și la Teatrul „*Elpis*” și Teatrul Ligii Culturale (azi, Teatrul „*Fantasio*”). Orașul Constanța trebuia să redevină o importantă localitate turistică în timpul sezonului estival și pentru repararea pagubelor produse de război se impunea un nou plan de sistematizare și principii de estetică⁴⁷. Administrația locală avea în vedere mai multe direcții de acțiune pentru aducerea orașului la nivelul antebelic.

CONSTANȚA BETWEEN 1941 - 1948

-abstract-

Keywords: Constanța, World War II, harbour, Horia Macellariu, Horia Agarici, Costin Ionașcu, 1947.

The period 1941-1948 for the city of Constanța meant a difficult test due to the events produced, being involved in the conflict of the Second World War, its strategic position, with social consequences and changes in the urban structure. City-port, Constanța suffered through droughts, especially on the port, then by changing direction in 1944, crossroads for the new road of Constanța. The contribution and military genius of Horia

⁴⁴ Angela Pop, *Din istoricul Primăriei Constanța. Anul 1947*, în *Studii istorice dobrogene*, Editura University Press, 2003, p. 442;

⁴⁵ Sfântul Gheorghe, Asociația „*Cartea sub icoană*”;

⁴⁶ Regal, Majestic, Vox, Regina Maria, Victoria, Capitol, Dezrobirea, Dorul.

⁴⁷ S.J.A.N.C., *Ibidem*, dosar 32/1948, f. 46.

Macellariu contributed to avoiding a tragedy for the city, but also to the involvement of the pilot Horia Agarici and Costin Ionașcu, the commander of the 9th Infantry Division. After 1945, Constanța knows a new stage in its historical evolution, through the Soviet imprint, of the troops accommodated in the requisitioned buildings of the city, as well as of their behavior. In 1948, the city's image was somewhat honorable, given the disastrous consequences of the famine of 1947. Even under these conditions, the local public administration wanted the city to regain its appreciation before the war began.